

Kertai Szabó Ildikó: A „földalatti vasút” története, mint a radikális szociális munka történelmi példája

Absztrakt

A "földalatti vasút" története, a radikális szociális munka egy megragadó példája. New-England déli államaiból északra menekülő rabszolgákat döntően azok a mélyen vallásos elkötelezettségű emberek segítették, akik hitükből adódóan nem tudtak beletörődni az egyenlőtlen ségek törvényileg is szentesített rendszerébe. Mind a menekülő, mind a segítő sokat kockáztatott tetteivel.

Kulcsszavak: rabszolgaság elleni küzdelem, Földalatti Vasút, radikális szociális munka történelmi előzményei

Abstract

The story of the "underground railway" is a striking example of radical social work. Slaves fleeing from the southern states of New-England to the north were mainly helped by deeply religious people who, due to their faith, could not put up with the legally sanctioned system of inequality. Both the fugitive and the helper risked a lot with their actions.

Key words: abolitionism, Underground Railroad, an historical antecedent of radical social work

“Swing low, sweet chariot
Coming for to carry me home
Swing low, sweet chariot
Coming for to carry me home
I looked over Jordan, what did I see?
Coming for to carry me home
A band of angels coming after me
Coming for to carry me home”¹

Rabszolgaság Észak-Amerikában - a kezdetek

Az emberi történelem során annyi kifogás vagy igazolás született más emberek rabszolgasorba taszítására, ahány rabszolgatartó társadalom volt. Új-Anglia gyarmatainak megszületésekor a rasszizmus, mint ideológia főszerepet játszott az afrikaiak rabszolgasorba taszítására vonatkozó európai döntésekben. Az amerikai kontinens európai gyarmatosítói általában azzal érveltek, hogy az afrikaiak és leszármazottaik természetüknél fogva alacsonyabb rendűek az európaiaknál, ezért erkölcsileg elfogadható a rabszolgasorba taszításuk. Észak-Amerikában a rabszolgatartás a legkorábbi gyarmati településektől az amerikai polgárháború végéig a társadalom része volt.

Vannak, akik 1619-ben, a virginiai Jamestownban mintegy 20 afrikai eladását tartják az amerikai rabszolgaság kezdetének. A déli telepesek eredetileg fehér európai szolgákra támaszkodtak ültetvényeiken. E szolgák közül azonban sokan csak bizonyos számú évre szóló szerződést kötöttek, gyakran azért, hogy kifizethessék a hajójegyet Észak-Amerikába. A szerződések lejártával szabadok lettek. A gyarmatosítók azt remélték, hogy könnyebben megszerezhető és olcsóbb munkaerőt találnak. Idővel egyre többeket raboltak el afrikai otthonukból, és láncra verve vitték őket a gyarmatokra, hogy az egyre növekvő számú déli ültetvények munkaerő igényeit kiszolgálják. A rabszolga-kereskedők afrikai falvakban portyáztak, és elrabolták a potenciális rabszolgákat. A rablók egy része helyi lakos volt, akik afrikai vagy európai kereskedőkkel dolgoztak együtt. Amikor a

---

¹ Spirituálé, <https://www.youtube.com/watch?v=rNvviKE3cPc> (letöltve: 2022. 11. 01.)

rabszolga-kereskedők lecsaptak, áldozataiknak alig volt idejük reagálni. Az egyik percben a falusiak még szabadok voltak és családjukkal éltek mindennapi életüket. Talán rövid küzdelem után legyőzték és láncokkal megkötözték őket. Ezzel a brutális tettel megkezdték egy utazást, amely messzire vitte őket otthonuktól az északi gyarmatokra, hogy mezőgazdasági munkások, háztartási alkalmazottak és kézművesek legyenek. 1790-ben az Egyesült Államok rabszolga népessége kevesebb volt, mint 700 000 fő, 1860-ra ez a szám 3 953 750-re emelkedett. Európában nagy volt a cukor iránti kereslet, ezért az európai gyarmatosítók megpróbálták kielégíteni ezt az igényt. Ahogy a cukor, gyapot és kávéültetvényesek sikeresekké váltak, növelték ültetvényeik méretét, és ezért egyre több rabszolgára volt szükségük. A becslések szerint a gyarmatosításnak ebben az időszakában legalább 11,8 millió embert szállítottak Afrikából Amerikába. Sokan meghaltak a rabszolgahajókon az óceánon való átkelés során.

1775 áprilisában massachusettsi hazafiak és brit katonák adták le az amerikai forradalom (1775-1783) első lövéseit. A legtöbb amerikai gyarmat felajánlotta a rabszolgák felszabadítását, ha harcolnak a britek ellen. A britek válaszul ugyanezt az ígéretet tették a gazdáik elől megszökött rabszolgáknak, ha azok az amerikaiak ellen harcolnak. Egy becslés szerint több tízezer afroamerikai rabszolga hagyta el az ültetvényeket, hogy csatlakozzon a britekhez.

Az 1776-os Függetlenségi Nyilatkozattal a 13 észak-amerikai brit gyarmat új országot hozott létre – az Egyesült Államokat. Az amerikai forradalomban a britek felett aratott győzelem garantálta az új nemzet függetlenségét. A háború alatt a rabszolgaság minden államban legális volt. Abban az időben kevés fehér amerikai foglalkozott a rabszolgaság megszüntetésével vagy az egyes rabszolgák szabadságának kivívásával. Az Egyesült Államok alapítói közül néhányan, mint például Washington és Thomas Jefferson, rabszolgákat tartottak, míg mások, mint például Benjamin Franklin, elleneztek a rabszolgaságot.

1787-ben a 13 állam Philadelphiában tartott kongresszust. Célja a nemzeti kormány megerősítése volt. Dokumentumuk felvázolta, hogyan fog működni az új kormány, és emellett bizonyos alapvető törvényeket is megfogalmazott. Az alkotmányozó gyűlésen a küldöttek hevesen vitatkoztak a rabszolgaság kérdéséről. A déliek elleneztek minden olyan törekvést, amely

a rabszolgaság korlátozására irányult. Végül elfogadták, hogy 1807 után korlátozzák a rabszolga-kereskedelmet. Ez azt jelentette, hogy a rabszolga-kereskedők nem hozhattak be új rabszolgákat az országba, bár az Egyesült Államokon belül továbbra is lehetett rabszolgákat vásárolni és eladni. Az alkotmány egy másik része kimondta, hogy az állam lakosságának számításakor az összes rabszolga háromötödét kell figyelembe venni. Így például 100 rabszolga 60 embernek számított. Az északiak egyáltalán nem akarták, hogy a rabszolgákat beszámítsák. Egy állam lakossága határozta meg, hogy hány képviselőt küldhetett a képviselőházba, amely segítette megalkotni az ország törvényeit. Mivel a rabszolgák nem szavazhattak, az északiak úgy gondolták, hogy nem szabadna beleszámítani őket a képviselők számának meghatározásába. Az északiak nem akarták, hogy a rabszolgák nagyobb arányban juttassák a déli államokat a képviselőházi megbízásokhoz. Néhány déli államban azonban sokkal nagyobb volt a rabszolgák aránya, mint a fehér lakosoké. Ezek az államok azt akarták, hogy a rabszolgákat is beszámítsák, annak érdekében, hogy ugyanannyi képviselőjük legyen, mint az északi államoknak. A rabszolgasorban élők mindössze háromötödének beszámítása kompromisszumot jelentett. Az alkotmány elismerte a rabszolgatartók jogát arra, hogy visszaköveteljék szökött rabszolgáikat, és kimondta, hogy egy szabad állam nem hozhat olyan törvényt, amelyek segítik a szökött rabszolgákat szabadságuk megtartásában. A kongresszus 1793-ban foglalkozott a szökött rabszolgák kérdésével, és megalkották az ország első szökött rabszolga törvényét. A törvény értelmében bárkit, akit rajtakaptak, hogy segít egy szökött rabszolgának, 500 dolláros bírsággal lehetett büntetni. A törvény lehetővé tette a rabszolgatartók vagy a nekik dolgozó emberek számára, hogy felkutassák a szökő rabszolgákat. A rabszolgatartók ezután az általuk elfogott szökevényeket egy helyi bíróhoz vagy kormányzati tisztviselőhöz vitték. A szökevényeknek bizonyítaniuk kellett, hogy nem rabszolgák. Mivel a bírák nagyobb valószínűséggel hittek a fehér rabszolgatartóknak és a rabszolgát elfogóknak, mint az afroamerikaiaknak, az új törvény elfogadása után néhány már szabad fekete elvesztette szabadságát.

1793-ban a törvényhozók Felső-Kanadában – a mai Ontario területén – véget vetettek a rabszolga kereskedelemnek. Egyúttal felszólaltak a rabszolgák fokozatos emancipációjáért vagy felszabadításáért. Az amerikai forradalom után több ezer rabszolga, aki a britek oldalán harcolt és megkapta

a szabadságát, Kanadába ment. Sokan közülük Új-Skóciában telepedtek le. Ez a migráció nagymértékben megnövelte a szabad feketék számát Kanadában. Az 1812-es háború a felszabadított rabszolgák egy másik csoportját hozta létre. Az amerikai rabszolgák fokozatosan megtanulták, hogy Kanada kívánatos hely, ha el tudnak szökni és biztonságban el tudják érni a határt. Néhány szökött rabszolga célja volt Kanadába jutni, de még akkor is, amikor a Földalatti Vasút már teljesen kiépült, a mély Délen élő rabszolgák számára túl hosszú és veszélyes volt északra az út. Az Egyesült Államoknak ezt a részét általában Alabamának, Arkansasnak, Floridának, Georgiának, Louisianának, Mississippinek, Texasnak, valamint Carolinának és Tennessee egyes részeinek tekintik.

A gyapot mellett a cukor és a rizs két másik fontos termény volt, amelyet a délen kialakuló új ültetvényeken termesztettek. A régió gazdasága minden korábbinál jobban kötődött a rabszolgák munkájához. Sok szökevény számára azonban a szabadság utáni vágy elég ok volt a menekülésre. Azok a rabszolgák, akik a szökés mellett döntöttek, óriási bátorságról tettek tanúbizonyságot, tekintve, az elfogás és büntetés nagy esélyére. Néhány szökevény nem talált élelmet, és éhségük miatt kénytelenek voltak visszatérni gazdáikhoz. Mások újra és újra elszöktek, a büntetések ellenére, amelyekkel akkor szembesültek, amikor elkapták őket. A törvények és a rabszolga elfogók nem tudták megállítani azokat a rabszolgákat, akik elszántan keresték a szabadságot.

A Földalatti Vasút kialakulása

Amikor a háború véget ért, számos északi államban megkezdődött a rabszolgaság fokozatos felszámolása. A rabszolgák gyermekei akkor kapták meg a szabadságukat, amikor elérték a felnőttkort. 1783-ban egy massachusettsi bíróság kimondta, hogy a rabszolgaság törvénytelen, és ezzel ez az állam lett az első, amely teljesen betiltotta a rabszolgaságot. A rabszolgasággal kapcsolatos északi hozzáállás változása jótékonyan hatott a déli szökevényekre. Ha el tudtak jutni egy "szabad" államba, nagyobb esélyük volt a szabadságuk megtartására. A szökevények gyakran megváltoztatták a nevüket, ami megnehezítette a tulajdonosok számára a felkutatásukat. A szökevények szabad feketékkel élhettek együtt olyan nagyvárosokban, mint a pennsylvaniai Philadelphia, a massachusettsi Boston vagy New York City.

Sok afroamerikai, aki már elnyerte a szabadságát, úgy vélte, hogy kötelessége segíteni és megvédeni a menekülőket. Erőfeszítéseik közé tartozott, hogy elrejtették a rabszolgákat, élelmet és ruhát adtak nekik, és segítettek számukra munkát találni. A szabad feketék ezen erőfeszítéseikhez később azok a fehér emberek is csatlakoztak, akik a Földalatti Vasúton dolgoztak. Philadelphiában már az amerikai forradalom előtt néhány prominens polgár segíteni akart a rabszolgasorban élőkön. Ezek a polgárok kvékerek voltak, a Baráti Társaság néven ismert vallási csoport tagjai. A kvékerek azt vallották, hogy minden ember egyenlő Isten előtt. Ez a meggyőződésük vezetett a rabszolgasággal való szembenállásukhoz. A Földalatti Vasút munkájában sok fehér amerikai kvéker vett részt, bár pacifizmusuk miatt a Baráti Társaság nem minden tagja támogatta a Vasút munkáját.

1775-ben néhány philadelphiai kvéker megalakította az első jelentős rabszolgaság-ellenes csoportot. A forradalom után a társaság tagjai között volt néhány jól ismert nem kvéker is, köztük Benjamin Franklin és Noah Webster. A társaság egyszerre akart véget vetni a rabszolgaságnak és javítani a feketék életminőségén. Más protestáns felekezetek tagjai, különösen a kongregacionalisták, metodisták és baptisták szintén segítettek a rabszolgáknak.

A 19. század első felében sok afroamerikai rabszolga számára a szabadsághoz vezető egyetlen út a szökés volt, és ez egy veszélyes utazást jelentett északra az úgynevezett „Földalatti Vasúton”. A Földalatti Vasút nem volt igazi vasútvonal, és nem volt földalatti. Ehelyett a Földalatti Vasút utak, folyók és menedékházak sorozata volt. A szökött rabszolgák ezeket az útvonalakat járták be, amikor elmenekültek a gazdáik elől. A Vasútvonal mentén a menekülő rabszolgák a rabszolgaságot ellenző emberek segítségére támaszkodtak. Ezeket az embereket sokszor vasutas nevekkel illették. Néhányukat conductoroknak hívták; ők vitték a rabszolgákat egyik házból a másikba az északi úton. A házakat állomásoknak vagy raktáraknak nevezték, és a tulajdonosaikat állomásfőnököknek hívták. Ők gondoskodtak a rabszolgák élelmezéséről és ellátásáról, mielőtt elindultak a következő állomásra. A feketék, akik szabadon születtek, vagy megszöktek a rabszolgaságból, vagy más módon szabadságukat kivívták, gyakran segítettek más rabszolgáknak. Az amerikai indián törzsek időnként befogadták a menekülő rabszolgákat. Az amerikai rabszolgák a szomszédos mexikói és

kanadai területeken is találtak olyan embereket, akik megvédték őket és felajánlották nekik a szabadságot.

A térkép a Földalatti Vasút útvonalaknak sokaságát mutatja be.

Forrás: Wikipédia

A déli rabszolgák számára, akik észak felé indultak, az egyik korai, és fontos útvonal az Ohio folyón vezetett át. Ha a szökevények sikeresen átjutottak, a folyó lelassította az üldözőket. Az Ohio folyótól északra Illinois, Indiana és Ohio feküdt. 1818-ra mindegyik szabad állam lett, ahol a rabszolgatartás nem volt megengedett. A három állam közül Ohio játszotta a legnagyobb szerepet, mivel az első állam volt, a régi északnyugati területekről, amely csatlakozott az Unióhoz (1803-ban). Ohióban szabad feketék és kvékerek telepedtek le. Az ohiói szabad feketék és rabszolgaság-ellenes fehérek (abolícionisták) szívesen segítettek a rabszolgasorban élő embereknek szabadságuk elnyerésében. Az állam két rabszolgatartó állammal, Kentuckyval és Virginiával határos. (1863-ban Virginia Ohióval határos területe különálló állammá, Nyugat-Virginiává vált.) Ohio szintén hosszú partvonallal rendelkezett az Erie-tó mentén. Azok a szökevények, akik Kanadába akartak menni, szárazföldön utazhattak, vagy átvitorlázhattak a tavon Ontarioba. Más szökevények az Ohiótól északra és nyugatra fekvő államokba indultak, hogy minél messzebb kerüljenek régi uraiktól és a

rabszolga-elfogóktól. A kereszténnyé lett rabszolgák gyakran használták a bibliai történeteket, hogy megmagyarázzák saját helyzetüket. Az Ohio folyó úgy volt ismert, mint a Jordán folyó. Ez a név az Egyiptomban rabszolgaként élő izraeliták bibliai történetére utalt. Át kellett kelniük a Jordán folyón, hogy eljussanak az Isten által nekik ígért földre. A rabszolgasorban élő afroamerikaiak számára Ohio és a folyótól északra fekvő többi állam volt az "ígéret földje", ahol elnyerhették a szabadságukat. A Földalatti Vasút híres kalauzait, például Harriet Tubmant "Mózesnek" nevezték. A Bibliában Mózes volt az Istentől elhívott vezető, aki kivezette az izraelitákat az egyiptomi rabszolgaságból. Az olyan dalokat, mint a „Go Down Moses”² és a „Wade in the Water”³ hagyományosan a Földalatti Vasúttal hozzák összefüggésbe. Mivel ezeket az információkat szükségszerűen nem írták le, hiszen a rabszolgák jelentős része írástudatlan volt, szójhagyomány útján terjedtek, így sok esetben lehetetlen meggyőző bizonyítékot találni arra, hogy mi volt a titkos jelentés, vagy milyen széles körben használták ezeket a dalokat. A híres abolitionista Frederick Douglass például kifejtette, hogy amíg rabszolgasorban volt, számára ezek a dalok vallási jelentésük mellett az északra való menekülés reményét is jelképezték. Sarah H. Bradford 1869-es életrajza Harriet Tubmanról leírja, Tubman hogyan énekelte a "Reggel találkozunk/I'm bound for the promised land"⁴ kezdetű dalt, hogy figyelmeztesse a többi rabszolgát szökési kísérletére. Az ilyen esetekben az egyes dalok különböző embereknek mást és mást jelenthettek. Míg a szöveg alatti mondanivaló tiltakozó, sőt néha lázadó üzeneteket tartalmaztak, de tényleges bibliai utalásaik miatt elég ártalmatlannak tűntek ahhoz, hogy ne keltsék fel a rabszolgatartók figyelmét. Vannak feltételezések, amelyek szerint egyes spirituálék "térképdalok" voltak, amelyekkel konkrét menekülési útvonalakat lehetett megtanítani. Az ilyen típusú dalok leghíresebb példája a „Follow the Drinking Gourd”⁵. A cím a Nagy Göncölszekér néven ismert csillagképre utal, amely segítségével meg lehet találni a Sarkcsillagot, a dalszöveg pedig olyan tájékoztató pontokat ír le, mint például folyók és hegyek, amelyek állítólag az alabamai Mobile-tól az

---

² <https://www.youtube.com/watch?v=vf6jBP4YXwo>

³ https://www.youtube.com/watch?v=7_euSS86dvE

⁴ <https://www.youtube.com/watch?v=GtyEEzj7GJY>

⁵ https://www.youtube.com/watch?v=pw6N_eTZP2U

Ohio folyóig vezető utat jelölik. A földalatti vasút vezetőinek, az úgynevezett "kalauzoknak" azonban gyakran kellett változtatniuk útvonalukat, hogy elkerüljék a fogságba esést, és a dalszövegben leírt konkrét útvonal csak viszonylag kevés szökevény számára lehetett hasznos.

1817-re a kentuckyi rabszolgatartók kezdtek morogni az Ohio folyón átkelő rabszolgák száma miatt. Néhány szökevény segítséget kapott az Ohioban élő szabad feketéktől. Az Ohio folyó mentén, Ripley városának közelében telepedett le a gazdáik halála után szabaddá vált virginiai rabszolgák közössége. Ez, és más fekete közösségek menedéket nyújtottak a rabszolgáknak. Más szabad afroamerikaiak kikötővárosokban, például az ohioi Cincinnatiben telepedtek le. A Cincinnatiben élő szabad feketék időnként rábeszélést a városon keresztül a gazdáikkal utazó rabszolgákat, hogy meneküljenek el.

Az ohioi Földalatti Vasút egyik legfontosabb alakja John Rankin lett. Rankin fehér presbiteriánus lelkész volt, aki határozottan ellenezte a rabszolgaságot, és 1822-ben telepedett le Ripleyben. A falu az Ohio folyó partján feküdt. Rankin hamarosan segíteni kezdett a folyót átszelő szökevényeknek. A pajtájában rejtegette őket, amíg el nem tudta intézni, hogy más, Ohio távolabbi részein élő emberekhez vigye őket, akik ugyanilyen buzgón segítettek a szökevényeknek a szökésben. 1828-ban Rankin és családja új házba költözött. A ház egy dombon helyezkedett el, ahonnan kilátás nyílt a folyóra. Az előkertben egy zászlórúd állt. Éjszakánként Rankin a rúdra egy lámpást akasztott, amelynek fényét a folyó túlsó partján is látni lehetett. Így a szökevények könnyen észrevehették, amikor Kentucky rabszolgaállamból átkeltek az Ohio folyón. Ahogy egy volt rabszolga mondta, a lámpa fénye „mindig a szabadságot jelentette a rabszolga számára, ha el tudott jutni ehhez a fényhez”. Rankin merész döntése, hogy ezt a lámpát kitétte, mutatta a szökevények megsegítésére tett erőfeszítéseit. Néha szembe kellett néznie a Kentuckyból érkező dühös rabszolgatartók tömegével. Rankin és fia visszaverték a támadókat, és folytatták munkájukat. Pályafutása során akár 2000 embernek is segített megszökni a rabszolgaságból. Rankin időnként egy John Parker nevű egykori rabszolgával együtt dolgozott, aki megvásárolta a szabadságát, és Cincinnatiben telepedett le. Parkernek volt egy üzlete, és a megkeresett pénz egy részét az alapítványok finanszírozására adta. Ő egyike volt a Vasút azon kevés tagjainak is, akik be mertek utazni

Délre, és rabszolgákat hoztak magukkal Északra. Egy másik fehér déli, aki Északra költözött és segített a szökevényeknek a kvéker Levi Coffin volt. 1826-ban ő és felesége, Catherine az Indiana állambeli Newportba (ma Fountain City) költözött, hogy üzletet nyisson. Rájöttek, hogy a környéken élő szabad feketék segítenek a szökevényeknek, és csatlakoztak az erőfeszítésekhez. Coffinék élelmet, ruhát és alvóhelyet kínáltak a menekülőknek. Tevékenységük felháborította a rabszolgatörvényt támogató szomszédokat, akik nem vásároltak többé a boltjukban. Coffinék mégis folytatták munkájukat a Földalatti Vasúton.

Charles Blockson, a Földalatti Vasút történésze szerint nagyszámú rabszolga kelt át az Ohio folyón Indianában, mert a folyó menti helyek jó rejtékhelyeket kínáltak. Levi Coffin erőfeszítései fokozódtak, amikor családjával az 1840-es években Cincinnatiába költözött. Rankinhez hasonlóan Coffin sem rejtette véka alá a rabszolgáknak segítő munkáját, és egy időben a Földalatti Vasút elnökének nevezték. Ez a név azonban elrejtje a Vasút valódi természetét. Nem egy nagy rendszer volt, hanem kis rendszerek hálózata, amelyek gyakran átfedték egymást. Soha egyetlen személy sem volt a Vasút vezetője. Mielőtt átkeltek volna az Ohio folyón, sok szökevény kapott segítséget Kentuckyban vagy Dél más részein élő emberektől, Egyes déli fehérek díj ellenében segítettek a szökevényeknek. A rabszolgákat szekereken vagy hajókon rejtegették. A szabad barátok és rokonok gyakran spóroltak pénzt, hogy segítsenek kifizetni a szökéseket. Coffin önéletrajzában ezt írta: „Mindig is azt állítottam, hogy az úgynevezett Földalatti Vasút déli intézmény volt és a rabszolgaállamokból indult ki”. Amikor Coffin elérte Cincinnatiat, a városban már működött egy virágzó rendszer a szökevények megsegítésére. A Földalatti Vasút legaktívabb évei kezdődtek.

A Földalatti Vasút elnevezése

A Mason-Dixon-vonal mindkét oldalán évek óta egyes feketék és fehérek segítettek szökevényeknek a rabszolgaságból való szökésben. (A Mason-Dixon-vonal, amelyet először Pennsylvania déli határaként húztak meg, a szabad államok és a rabszolga államok közötti informális határra utalt.) 1831-re már laza rendszer kötötte össze a menekülőket egyes területeken, például az Ohio folyó völgyében. A Földalatti Vasút elnevezés azonban még mindig nem létezett. Több különböző történet is utal arra, hogyan született az

elnevezés. A valódi vasút akkoriban izgalmas, új közlekedési forma volt, hiszen az Egyesült Államokban 1828-ban indult meg a vonatközlekedés. A Földalatti Vasút elnevezés arra a titoktartásra is utalt, amelyet a rabszolgasorban élő emberek délről a szabad államokba és Kanadába való eljuttatása megkövetelt. A legkorábbi történet, amely megmagyarázza, hogyan kapta a vasút a nevét 1831-ből származik. Egy Tice David nevű rabszolga elmenekült Kentuckyból, átúszott az Ohio folyón, és valahol az ohiói Sandusky közelében elszökött. A gazdája nem tudta megtalálni, és állítólag azt mondta, hogy David "biztosan egy földalatti úton ment el". A név másik lehetséges forrása egy washingtoni újsághír volt, amely állítólag egy szökött rabszolgáról szólt, akit elfogtak és megkínóztak. Azt mondta a tisztviselőknak, hogy észak felé akart menni, egy "földalatti vasútvonalon egészen Bostonig". Egy történész, aki a 19. századi újságokat kutatta, azt találta, hogy a Földalatti Vasút legkorábbi említése 1842-ben történt, New Yorkban.

Amikor a Földalatti Vasút elnevezés megjelent, hamarosan elterjedt a rabszolgák szökését segítő titkos rendszer gondolata. Az abolitionisták azt sugallták, hogy a Vasút egy magasan fejlett, hivatalos hálózat volt. Azt remélték, azzal nyerhetnek támogatást, hogy megmutatják az amerikaiaknak, milyen veszélyekkel néztek szembe azok, akik elszöktek gazdáiktól. Néhány felszabadított rabszolga nyilvános gyűléseken szólalt fel, ahol beszámoltak rabszolgaként élt életükről, és az abolitionisták azt remélték, hogy ezek a történetek meggyőznek majd másokat is. Néhány szökevényeket segítő ember csendben tartotta tevékenységét, különösen, ha szökevényeket rejtegetett, de egyes helyeken a kalauzok és állomásfőnökök nyíltan cselekedtek. A Vasút néhány tagja még újsághirdetéseket is feladott, hogy hírt adjon tevékenységéről. 1844-ben egy illinois-i újságban hirdetés jelent meg arról, hogy „az U.R.R. [Underground Railroad azaz a Földalatti Vasút] kiváló állapotban van. Az állomásfenntartók... mind aktív és megbízható emberek, és a rájuk bízottakat [rabszolgákat] nagy gondossággal őrzik”. Egy másik hirdetés azt ígérte a szökevényeknek, hogy „a legjobb stílusban berendezett vonatokat” indítanak útnak "Libertyville-be, Felső-Kanadába". A hirdetés a Vasútvonalat "Liberty Line"-nak nevezte.

Az 1830-as évektől kezdve az abolitionisták megalakították az első olyan országos szervezeteket, amelyek a rabszolgaság felszámolása mellett

kötelezték el magukat. William Lloyd Garrison 1832-ben segített megalapítani az Amerikai Rabszolgaság ellenes Társaságot. Az abolícionizmus elterjedésével egyre több fehér érdeklődött a szökött rabszolgák megsegítése iránt. Az 1830-as évek egyik abolícionistaja, aki aktívan részt vett a Földalatti Vasútban, Gerrit Smith volt. A gazdag földbirtokos Smith New York állam északi részén, az Ontario-tó közelében élt. Smith otthonában rejtegette a szökött rabszolgákat, amíg el nem tudta intézni, hogy hajóval átkelhessenek a tavon Kanadába.

A gyalog menekülő rabszolgáknak jó esélyük volt arra, hogy elérjék Philadelphiát. A városnak virágzó kikötője is volt, így néhány szökevény az oda tartó hajókon bújt el. A philadelphiai polgárőrség pénzt, orvosi segítséget, ételmezt és szállást adott a szökevényeknek, mielőtt segített volna nekik tovább indulni. A bizottság tagjai a szökevényeket a rabszolga-elfogók elleni jogi csatározásokban is tanácsokkal látták el. Sok abolícionista a polgárháború alatt is aktívan részt vett a Földalatti Vasútban, és minden lehetséges módon segítette a szökevényeket. Az abolícionisták, akik segítettek a szökött rabszolgáknak, letartóztatás és akár a halál kockázatát is vállalták. A Jonathan Walker nevű tengerészkapitányt Floridában letartóztatták. A helyi tisztviselők SS-sel bélyegezték meg, ami „rabszolgalopót” jelent, majd több hónapra börtönbe küldték. Két évvel később egy John Greenleaf Whittier nevű abolícionista verset írt Walkerről és a szökevények megsegítésére tett kísérletéről. A „Mebélyegzett kéz” című versében Whittier ezt írta:

*Akkor emeld fel azt a férfias jobb kezed, bátor hullámszántó! /
Mebélyegzett tenyered prófétáldjon: "Meváltás a rabszolgának!"*

A Mély-Dél új ültetvényei a legtöbb rabszolgát Maryland, Virginia és a Karolinai-szigetek régebbi rabszolgatartó vidékeiről kapták. 1790 és 1860 között körülbelül 350 000-500 000 rabszolga utazott nyugat felé, és egyik gazdától a másiknak adták el őket. Ez a rabszolga-kereskedelem az Egyesült Államokon belül tönkretette a rabszolga családokat. A rabszolga-kereskedők szétválasztották a férjeket és feleségeket, szülőket és gyermekeket. Sok rabszolgacsalád tagjai már így is különböző városokban vagy különböző ültetvényeken éltek, de még mindig viszonylag közel a rokonaikhoz.

Általában találtak módot arra, hogy láthassák feleségüket vagy férjüket és gyermekeiket. Ha azonban az egyik családtagot eladták egy több száz mérföldre lévő új gazdának, az újraegyesítés esélye kicsi volt. Ahelyett, hogy megkockáztatták volna, hogy új tulajdonosnak adják el őket, és elszakítsák őket rokonaiktól, néhányan inkább a szökést választották.

A rabszolgák 1838-ban a Földalatti Vasút mentén csak a magukkal vihető holmijukkal utaztak észak felé. Gyakran több száz mérföldet tettek meg gyalog, hogy elérjék az északi szabad államokat vagy a kanadai határt. Egy északi abolícionista azt írta, hogy minden szökevény „megérdemli ... a dicséretet azért az ügyességért, amellyel a szökést kitalálta, és azért a bátorságért, amellyel azt végrehajtotta”. A karácsonyi időszak volt ennek a népszerű időszaka. Az évnek ebben az időszakában a gazdák gyakran engedélyezték a rabszolga munkásoknak, hogy meglátogassák a közeli településeken élő rokonokat. A rabszolgák speciális igazolványokat vittek magukkal, amelyek lehetővé tették számukra az utazást. A fehérek nem lepődtek meg, ha egy-két rabszolgát láttak sétálni egy országúton. Néhányan szökevény útlevél nélkül menekült el, remélve, hogy nem fogják elkapni őket. Mások ellopták a bérleteket, vagy hamisítványokat készítettek, amelyek valódi bérleteknek tűntek. Mielőtt elindultak volna, a szökevények összeszedték, amit tudtak. A legtöbben nagyon kevés holmival utaztak, a ruháikon kívül alig volt más náluk. Útközben néha élelmet loptak a farmokról, vagy az afroamerikaiaktól kaptak élelmet. A pajtákban kerestek menedéket, vagy egyszerűen csak a mezőkön vagy az erdőkben aludtak, általában napközben. Éjszaka utaztak, amikor nehezebb volt észrevenni őket. Sok rabszolgasorban élő ember soha nem hallott a Földalatti Vasútról, mielőtt elmenekült. Puszta szerencse folytán került kapcsolatba szabad feketékkel vagy barátságos fehérekkel, akik tudták, hol kaphatnak segítséget.

Amikor a rabszolgaság megszűnt Északon, egyes államok, például Illinois, megpróbálták megakadályozni a szabad feketék belépését. Sok északi állam nem engedte, hogy a szabad feketék szavazhassanak vagy gyermekeiket állami iskolába járathassák. A feketék nem voltak szívesen látottak számos fehér által látogatott egyházban, és néha megakadályozták őket abban, hogy szakképzett munkát vállaljanak. Sok fehér üzlettulajdonos csak olyan munkára vett fel feketéket, mint az árokásás vagy az éttermi felszolgálás, mások cselédként dolgoztak. A dolgok összetettségét mutatja,

hogy miután 1831-ben Alexis de Tocqueville francia író látogatást tett az Egyesült Államokban, később megjegyezte, hogy a rasszizmus „erősebbnek tűnik azokban az államokban, amelyek eltörölték a rabszolgaságot, mint azokban, ahol még mindig létezik”.

A rabszolgatartás intézményének vége

Az 1850-es évek előrehaladtával az amerikaiak attól tartottak, hogy a rabszolgaság kérdése szét fogja szakítani az Egyesült Államokat. A déli törvényhozók és rabszolgatartók mindenáron meg akarták védeni a rabszolgaságot. Az északiak egyre nagyobb része meg akarta állítani a rabszolgaság új államokban és területeken való elterjedését. A rabszolgasággal kapcsolatos viták egy új politikai párt, a republikánusok megalakulásához vezettek. Tagjai között voltak abolicionisták és a Földalatti Vasút munkatársai is.

1860-ban a republikánusok Abraham Lincolnt választották az Egyesült Államok elnökjelöltjének. Lincoln korlátozni akarta a rabszolgaság terjedését. Ugyanakkor azt is megígérte a délieknek, hogy nem fogja veszélyeztetni a rabszolgatartáshoz való törvényes jogukat. A rabszolgatartók nem bíztak abban, hogy Lincoln betartja ígétét. Azt is hitték, hogy nem fogja vagy nem tudja korlátozni az abolicionisták és a Földalatti Vasút tagjainak munkáját. Novemberben Lincoln megnyerte a négyfordulós elnökválasztást. A dél-karolinai törvényhozók még az év vége előtt reagáltak. 1860. december 20-án Dél-Karolina megszavazta az Egyesült Államoktól való elszakadást, és saját független állam megalakítását. A döntés indoklásakor az állam törvényhozói a szökött rabszolgák és az alkotmányjog kérdésére összpontosítottak. Az alkotmány egyértelműen kimondta, hogy az államoknak vissza kell szolgáltatniuk a szökevényeket gazdáiknak. Az északi államok azonban következetesen figyelmen kívül hagyták ezeket a törvényeket. Mivel az északi államok nem voltak hajlandók visszaadni a rabszolgákat, így a dél-karolinai törvényhozók azt mondták, hogy az Alkotmány által létrehozott Uniót „szándékosan megszegték és semmibe vették... és ebből az következik, hogy Dél-Karolina fel van mentve az Unióban maradásra vonatkozó kötelezettsége alól”. Dél-Karolina panaszkodott az abolicionistákra és az önbíráskodó bizottságokra is, „amelyeknek bevallott célja a béke megzavarása és más államok polgárainak

tulajdonának [elrejtése]”. 1861 februárjára hat déli állam csatlakozott Dél-Karolinához, elszakadt az Uniótól, és megalakították saját nemzetüket, az Amerikai Konföderációs Államokat (más néven Konföderációt). Négy rabszolgatartó állam úgy döntött, hogy nem válik el: Maryland, Delaware, Missouri, és Kentucky. Határállamoknak nevezték őket, mivel az Egyesült Államok és a Konföderáció közötti határ mentén feküdtek. Lincoln elnök azt mondta, hogy a konföderációs államoknak az alkotmány értelmében nincs joguk az elszakadásra. Határozottan állította, hogy ő az összes állam elnöke, nem csak az északiaké. Ezért nem volt hajlandó kivonni az amerikai csapatokat a dél-karolinai Charlestonban lévő Sumter-erődből. Amikor a polgárháború kezdődött, a konföderációs Délnek 3,4 millió rabszolgája volt 9,1 millió főnyi összlakosság mellett. A háború célja nem a rabszolgák felszabadítása volt, de a rabszolgaság volt a kiváltó oka. Néhány rabszolga a háború okozta zűrzavarban lehetőséget látott a menekülésre. A megszökött rabszolgák vegyes fogadtatásban részesültek, amikor elérték az uniós erőket. Időnként az északiak visszavitték őket gazdáiknak. Más tiszték megengedték, hogy a rabszolgák a hadseregben maradjanak. 1861 augusztusában az amerikai kongresszus hivatalos északi politikává tette, hogy minden rabszolgát, akivel a katonák találkoztak, megtartanak, mivel azok az Egyesült Államok ellen harcoló lázadók tulajdonát képezték. Ezeket a rabszolgákat és szökevényeket, akik eljutottak az uniós csapatokhoz, csempészárunak nevezték.

1862 júliusában a kongresszus engedélyezte, hogy szabad feketék csatlakozhassanak az Unió hadseregéhez. Ezután 1863. január 1-jén Lincoln elnök kiadta az emancipációs kiáltványt. A még mindig a Konföderáció ellenőrzése alatt álló államokban élő rabszolgák mostantól szabadok voltak. Délen még több rabszolgasorban élő ember menekült el gazdájától, és csatlakozott az uniós csapatokhoz. Lincoln emancipációs kiáltványának kiadása után 750 000 rabszolga menekült el. 1864 végére a háború majdnem véget ért. A kongresszus elkezdte megvitatni, hogy az amerikai alkotmány módosításával, vagyis megváltoztatásával mindenütt véget vessen a rabszolgaságnak. 1865 decemberében jóváhagyták a tizenharmadik kiegészítést, és hozzáadták az alkotmányhoz. A módosítás betiltotta a rabszolgaságot minden, az Egyesült Államok ellenőrzése alatt álló területen. 1865 áprilisában a konföderációs hadsereg megadta magát. Az Unió

győzelme azt jelentette, hogy a szökevényeknek többé nem kellett a Földalatti Vasúton utazniuk, hogy megtalálják a szabadságukat.

A Földalatti Vasút ma

A rabszolgaság intézményének eltörlése nem jelentette és nem jelenti azt, hogy a rabszolgatartás rendszere, más és más alakzatban ne lenne jelen napjainkig. Amerikában a polgárháborút követő évtizedekben az ipari fejlődés és a nagymértékű bevándorlás következtében kialakuló nagyvárosi proletár réteg életkörülményei és munkaviszonyai alig különböztek az egykori rabszolgákétól. A mai globalizációs viszonyokat elemző író, Naomi KLEIN (1999) szerint kvázi rabszolgasorban élnek munkások a Távol Keleten és Közép Amerika egyes országaiban.

Az egyén szabadságának korlátozása mind a magánéleti szinten, mind pedig a látható és rejtett struktúrák szintjén megjelenik szerte a világban. Teljesen szükségszerű olyan támogató csoportok, intézmények, struktúrák létrejötte, amelyek a mai körülmények között szabadságukat kereső embereket támogatják. A világ számos pontján, számos név alatt működnek ilyenek, de a történelmi előzményektől nem függetlenül hozták létre Michiganben, most már hivatalos formában az Underground Railroad nonprofit szervezetet. 1976-ban Barbara Klimaszewski, a Kelet-Michigan-i Jogi Szolgálat egyik ügyvédje felismerte, hogy szükség van a bántalmazott nők és gyermekeik számára sürgősségi menedékhelyre. Ekkor még nem léteztek Michigan államban családon belüli erőszakra vonatkozó törvények, így kevés lehetőség adódott bármilyen jogi beavatkozásra. Nők egy csoportja megalakította a Feminists United for Social Equality nevű közösséget, és létrehozták az Underground Railroad-ot, egy nonprofit magánvállalatot, amely menedéket biztosít a bántalmazott nők és gyermekeik számára. A Warren Avenue Presbiteriánus Egyház biztosította számukra a menedékházat és 15 000 dollárt a felújításra és a berendezésre.

A kezdeti szakaszban az Underground Railroad teljesen önkéntes szervezatként működött. Tevékenysége első két évében 750 nő és 1300 gyermek kapott helyet a sürgősségi menedékhelyen. A szervezet magánadományokra, valamint városi, megyei, állami és szövetségi finanszírozási forrásokra támaszkodik. Az 1990-es évektől szélesítette tevékenységét, és ma már a szexuális erőszak, valamint a sex- és munkaerő

kereskedelem áldozatainak, a zaklatás különböző formáit elszenvedőknek, és az LMBTQ embereknek nyújt támogatást.

(Lásd: <https://undergroundrailroadinc.org/>)

Irodalom

BURGAN M. (2006): Slavery in the Americas: The Underground Railroad. Chelsea House, New York.

GARA L. (1996): The Liberty Line. The Legend of the Underground Railroad. University Press of Kentucky.

KLEIN N. (1999): No Logo: Taking Aim at the Brand Bullies Knopf Canada, Picador.

LEACH C. (2007): 'A Civil and Useful Life'. Quaker Women, Education and the Development of Professional Identities 1800-1835. Quaker Studies, 11 /2. 2007. 166-179.

SCHNEIDER G.: The Origins and History of Spirituals.

<https://www1.marintheatre.org/productions/choir-boy/the-origins-and-history-of-spirituals> (Látogatva: 2022.12.15)